

Για την πολύτιμη ιστορία των νερόμυλων και των ανεμόμυλων

Πόσο σημαντική είναι το 2024 η ιστορία των νερόμυλων; Με βάση την απάντηση του 1661, στην γκραβούρα του εξωφύλλου του *Theatrum Machinarum Novum* του Georg Andreas Böckler, η ιστορία του κόσμου θα ήταν έκτοτε η ιστορία των νερόμυλων και των ανεμόμυλων. Το μέλλον θα το παρήγαγαν πλέον οι νερόμυλοι, στο θέατρο της γκραβούρας του Böckler δεν βλέπουμε παραγωγή δράσης-ιστορίας από την κίνηση ηθοποιών, ανθρώπων, αλλά από κίνηση μηχανισμών, ενός μικρού πλήθους νερόμυλων και ανεμόμυλων. Οι νερόμυλοι μπροστά στη σκηνή, οι ανεμόμυλοι πιο πίσω, φυσιολογικό αφού οι πρώτοι εμφανίστηκαν πριν τις απαρχές του μεσαίωνα ενώ οι δεύτεροι κατά τις απαρχές του τέλους του. «Μηχανικό» το θέατρο/σκηνή με νερόμυλους και ανεμόμυλους, αφού πρωταγωνιστούν μηχανισμοί, αλλά και «νέο», αφού δεν πρωταγωνιστούν άνθρωποι.

Οι μηχανισμοί των νερόμυλων και (ακόμη περισσότερο) των ανεμόμυλων της γκραβούρας του 1661 ήταν προϊόντα μιας επιταχυνόμενης συσσώρευσης, από την Αναγέννηση στο Μπαρόκ, εκπροσωπούν ότι πιο εντυπωσιακό κατάφερε ο εμπορικός καπιταλισμός στο επίπεδο της τεχνικής, μια υλική διάταξη στην οποία δεν φαίνεται να κυριαρχεί πλέον κάτι πανάρχαιο, το σχετικά αμετάβλητο εργαλείο, αλλά ο ραγδαία εξελισσόμενος μηχανισμός που υποστηρίζει την κίνησή του. Ο εξελιγμένος μηχανισμός του νερόμυλου και του ανεμόμυλου του δεκάτου εβδόμου αιώνα θα προετοιμάσει για την πρώτη μηχανή της ιστορίας, την ατμομηχανή του δεκάτου ογδόου, όπως το εμπορικό κεφάλαιο θα ανοίξει το δρόμο στο βιομηχανικό κεφάλαιο.

Οι νερόμυλοι και οι ανεμόμυλοι με τους μηχανισμούς τους δεν είναι μηχανές, η χρήση τους βασίζεται σε μετασχηματισμό μιας κίνησης (νερού ή ανέμου) σε άλλη, δεν έχουμε στον μηχανισμό αλλαγή κατάστασης, όπως στην περίπτωση της ατμομηχανής, από θέρμανση σε κίνηση, ούτε, όπως, στη συνέχεια, στην ηλεκτρογεννήτρια, από κίνηση σε ηλεκτρισμό (και από ηλεκτρισμό σε κίνηση, με τον ηλεκτροκινητήρα). Η έννοια 'ενέργεια', όπως αυτή βασίζεται στην ισοδυναμία, μέσω μιας υλικής διάταξης, της θερμότητας και της δυναμικής, στη 'θερμοδυναμική', δεν υπάρχει πριν την ατμομηχανή και τη διάχυσή της κατά τον δέκατο ένατο αιώνα. Από την άποψη αυτή, με τους νερόμυλους και τους ανεμόμυλους δεν παράγεται ενέργεια γενικά αλλά κίνηση. Αντίστοιχα, επειδή μόνο με τη σύνδεση των ατμομηχανών σε δίκτυα προκύπτει η έννοια 'τεχνολογία', επίσης κατά τον δέκατο ένατο αιώνα, οι νερόμυλοι και οι μηχανές δεν είναι τεχνολογία.

Ας σκεφτούμε όμως την ιστορία και από την άλλη άκρη, από το 2024 και όχι το 1661, από την σημερινή κατάληξη της ιστορίας των μηχανών, όπως αυτή διαμορφώθηκε με βάση το πρότυπο της καθολικής/παγκόσμιας μηχανής, από την ατμομηχανή στην ηλεκτρογεννήτρια και τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, και από τις γραμμές στα δίκτυα και διαδίκτυά τους. Μπροστά σε πρωτοφανείς απειλές που δικαιολογημένα αποκαλούνται υπαρξιακές (existential threats), από την κλιματική αλλαγή μέχρι την αυτονομημένη τεχνητή νοημοσύνη, αυτό που προτείνεται ως πιο βιώσιμο είναι η μετάβαση σε κάτι που είναι πιο κοντά σε κάποιες παραλλαγές νερόμυλου και ανεμόμυλου παρά σε ότι τους αντικατέστησε. Κατά παράδοξο τρόπο, το βιώσιμο μέλλον, το όποιο μέλλον, μπορεί και να εξαρτάται από εκδοχές αυτού που ο Σπύρος Ασδραχάς είχε αποκαλέσει η «σταθερά των τεχνικών», όπως ο νερόμυλος και ο ανεμόμυλος, και όχι από την ανεξέλεγκτα επιταχυνόμενη αστάθεια από τη διευρυμένη αναπαραγωγή μηχανών.

Από την άποψη αυτή, η ιστορία του νερόμυλου και του ανεμόμυλου είναι πολύτιμη. Αυτή την ιστορία οι συγγραφείς του ανά χείρας βιβλίου έχουν υπηρετήσει με μοναδική αφοσίωση και γνώση, επί δεκαετίες. Οι ιστορικοί (της τεχνολογίας και γενικότερα), αλλά, αν είναι σωστά όσα γράφω παραπάνω, όλοι οι πολίτες της χώρας, τους ευγνωμονούμε για ένα έργο μοναδικής σημασίας στον αγώνα για να υπάρχει μέλλον. Η κατάλληλη διάσωση και επικοινωνία του έργου τους, της σοφίας που έχει συγκεντρωθεί με τεράστιο μόχθο στα αρχεία, τα χειρόγραφα και τα βιβλία τους, είναι, εκτιμώ, απόλυτη προτεραιότητα.